

Sari Sarkomaa kok ym.

Välikysymys vanhuspalveluiden tilanteesta ja terveystalveluiden kriisiytymisestä

Eduskunnalle

Vanhustenhuollon tilanne on pääministeri Sanna Marinin hallituksen aikana merkittävästi heikentynyt. Vanhuspalveluiden ennestään vaikea tilanne ja hoitajapula ovat vakavalla tavalla kriisiytymässä. On epäinhimillistä, että yhä useampi apua ja hoivaa tarvitseva vanhus, usein moni- ja muistisairas ihminen, jää vaille tarvitsemaansa hoivaa ja hoitoa. Monet arvokasta työtä tekevät hoitajat ja omaishoitajat ovat entistä kuormittuneempia. Vaikutukset heijastuvat myös muihin, erityisesti terveydenhuollon palveluihin, jotka ovat ruuhkautuneet, ja hoitoon pääsy on laajasti vaikeutunut. Kun huonokuntoisille vanhuksille ei ole tarjota hoivapaikkaa, ovat sairaaloiden ja päivystysten osastot ruuhkautuneet. Päivystysruuhkia on julkisuudessa olleiden tietojen mukaan ympäri maan. Sairaanhoidopiireistä saadun tiedon mukaan jopa potilasturvallisuus on ollut vaarassa.

Vanhuspalveluiden epäkohdat ja haasteet henkilöstön saatavuudessa on tiedostettu pitkään, ja Sipilän hallitus käynnisti vanhuspalveluiden kokonaisuudistuksen. Osana uudistamistyötä oli tavoitteena selvittää mm. henkilöstön määrä, osaaminen ja kohdentaminen sekä osaajien tarve ottaen huomioon myös kotihoito ja omaishoito, jotta vanhuspalveluiden epäkohdat saataisiin korjattua ja palvelut turvattua myös tulevina vuosina, kun väestö ikääntyy. Pääministeri Rinteen/Marinin hallituksen aikana ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoitus kuitenkin irrotettiin kokonaisuudistuksesta omaksi esitykseksen. Muut toimet vanhuspalveluiden kokonaisuutta koskevien puutteiden korjaamiseksi ovat jääneet sivuosaan ja olleet vajavaisia.

Hoitajapulan syveneminen on johtanut vanhustenhoidossa yhä vaikeampiin ongelmiin, kun ympärivuorokautisen palveluasumisen hoitopaikkojen määrää on jouduttu vähentämään hoitajamitoituksen täyttämiseksi tilanteessa, jossa tarvittavaa määrää työntekijöitä ei ole tarjolla. Asiantuntijoiden aikaisemmin esittämät varoitukset henkilöstön saatavuudesta käyvät nyt vakavalla tavalla toteen.

Tilanne ei ole tullut hallitukselle yllätyksenä, vaan riskit ovat koko ajan olleet tiedossa. Hallituksen esityksessä ympärivuorokautisen hoivan ja tehostetun palveluasumisen hoitajamitoituksesta riskit vanhustenhuollon tilanteen heikentymiseen ovat olleet esillä esityksen perustelutekstissä. Esitystä käsiteltäessä hoitajien saatavuusongelmia oli joka puolella Suomea, mikä todetaan perusteluissa. Esityksessä tuodaan myös esiin, että riskinä on, että osa kotihoidon henkilöstöstä siirtyy ympärivuorokautisen hoidon palveluihin ja tämä aiheuttaa henkilöstövajetta kotihoitoon.

Väläkysymys VK 2/2022 vp

Samoin asiantuntijoiden esityksestä antamissa lausunnoissa riskit ovat olleet esillä. Esimerkiksi valtiovarainministeriö ilmaisi lausunnossa ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoituksesta "huolen esitetyn mukaisen henkilöstömitoituksen asettamisesta ilman näkymää siitä, että alan koulutetun työvoiman saatavuusongelmiin olisi löydettävissä todennäköisiä ja todellisia ratkaisuja lähivuosien kuluessa".

Kuntaliiton ikääntyneiden palveluiden johdon verkosto varoitti vuosi sitten ikääntyneen väestön palvelujen ajautumisesta kansalliseen kriisiin, jossa lakisääteisiä velvoitteita ei pystytä täyttämään. Kriisiytymisen syiksi se totesi hallituksen esittämät lukuisat samanaikaiset lainsäädännön uudet velvoitteet, valvovien viranomaisten tiukat tulkinnat, palvelutarpeen kasvun ja nopeasti heikentyneen henkilöstön saatavuuden.

Hallitus ei ole tehnyt vaadittavia toimia ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoituksen saavuttamiseksi eikä muun vanhustenhuollon tilanteen kohentamiseksi, vaan on omilla toimillaan jopa heikentänyt tilannetta. Hallitus ratkaisi hoitajapulan ainoastaan paperilla kirjaamalla lakiin sitovan hoitajamitoituksen, mutta ei tehnyt juuri mitään sote-alan työvoimapulan ratkaisemiseksi.

Kun mitoituksen edellyttämää määrää hoitajia ei ole ollut saatavilla, vanhuksia ei ole voitu ottaa vastaan hoivapaikoille ja hoivakoteja on jouduttu jopa sulkemaan. Kynnys päästä ympärivuorokautiseen hoivaan on noussut. Myös jonot kotihoitoon ovat pidentyneet. Monet huonokuntoiset vanhukset sinnittelevät kotona ilman apua. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keväällä 2022 julkaisemasta tutkimuksesta kävi ilmi, että kotihoidossa neljäsosa yksiköistä teki joka viikko töitä riittämättömällä henkilöstöllä.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa luvataan: "Palautetaan luottamus vanhuspalveluiden laatuun, oikea-aikaisuuteen ja saatavuuteen." Toimet vanhustenhuollon tilan kohentamiseksi, hoitajamitoituksen saavuttamiseksi sekä alan pito- ja vetovoiman lisäämiseksi ovat olleet riittämättömiä. Tämä siitä huolimatta, että tiedot toimien puutteellisuuden vakavista vaikutuksista olivat ennalta tiedossa ja hallituskauden aikana tapahtunut palveluiden kriisiytyminen on ollut hallituksen nähtävillä.

Hallitus asetti kuitenkin vasta vuosi sitten työryhmän valmistelemaan ratkaisuja sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyteen ja saatavuuteen. Toimet työryhmästä hoitoalan veto- ja pitovoiman lisäämiseksi ovat edelleen tekemättä, vaikka hallituksen viimeinen budjettiriihi on käyty. Myös valtiovarainministeri Annika Saarikko hämmästeli valtiovarainministeriön budjettiehdotusta julkistaessaan elokuun alussa, ettei viime vuonna aloittanut työryhmä ole tehnyt vielä yhtään esitystä.

Kriisiytyneessä tilanteessa eteneminen säädetyn henkilöstömitoituksen toimeenpanossa ilman, että voidaan turvata henkilöstön saatavuus ja korjata jo nyt tapahtunut palveluiden heikkeneminen, olisi hallitukselta vastuutonta politiikkaa.

THL on varoittanut hoitohenkilöstön rekrytoinnin vaikeutuneen viime aikoina entisestään. THL:n arvion mukaan 0,7:n hoitajamitoitukseen siirtymistä on pakko lykätä vähintään vuodella. Kaikki hoivakodit eivät ole pystyneet täyttämään edes nykyistä vaatimusta 0,6:n mitoituksesta

Välikysymys VK 2/2022 vp

henkilöstöpulan vuoksi. Satoja ympärivuorokautisen hoivan asiakaspaikkoja on jouduttu pitämään tilanteen vuoksi tyhjinä.

Henkilöstömitoituksen toimeenpanon siirto ei kuitenkaan ole ratkaisu, johon voidaan tyytyä. Toimet sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi ja vanhuspalveluiden kriisin ratkaisemiseksi on tehtävä välittömästi. Lisäksi tarvitaan konkreettiset toimenpiteet terveyspalveluihin pääsyn turvaamiseksi, potilasturvallisuuden varmistamiseksi ja päivystysruuhkien helpottamiseksi. Näiden ratkaisujen hakeminen on laiminlyöty, ja hallituksen velvollisuutena on viipymättä tuoda esitykset tilanteen korjaamiseksi.

Hoito- ja hoivahenkilöstön riittävyteen liittyvien toimien laiminlyönti on erityisen vakavaa, kun tiedossa on, että väestön ikääntyessä hoivan ja sote-henkilöstön tarve kasvaa ja samalla työikäiset ikäluokat pienenevät. Ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoituksen tiedettiin myös lisäävän hoitajien tarvetta rajusti. Lisäksi hallitus on säättämässä hoitotakuulain tiukennuksen, joka lisää henkilöstön tarvetta. On vakava riski, että sote-palvelut ovat kriisiytyneessä tilanteessa historiallisen suuren hallintouudistuksen keskellä.

Arvioiden mukaan Suomessa on noin 10 000—15 000 hoitajan vaje ja tilanne pahenee koko ajan. THL:n elokuussa 2022 tekemän arvion mukaan yksinään vanhuspalvelulain edellyttämän 0,7:n mitoituksen saavuttamiseksi tarvitaan vielä noin 3 400 henkilön työpanos lisää kevääseen mennessä. Kuitenkin myös muihin palveluihin tarvitaan lisää henkilöstöä. THL:n toukokuussa julkaisemassa selvityksessä kerrottiin, että kotihoitoon ja tavalliseen palveluasumiseen tarvitaan toimintayksiköiden oman arvion mukaan 2 900 sote-koulutuksen saanutta työntekijää ja 554 muuta työntekijää lisää vakituisiin työsuhteisiin.

Palvelutarve kasvaa tulevina vuosina ja lisää henkilöstötarvetta. Väestörakenteen perusteella ennakoitavissa oleva asiakasmäärien kasvu merkitsee THL:n mukaan tuhansien lisähoitajien tarvetta tulevina vuosina sekä ympärivuorokautisessa hoidossa että kotihoidossa. THL on laskenut, että vuoden 2030 aikana 11 600 henkilöä tämänhetkistä enemmän tarvitsee ympärivuorokautista hoitoa ja 26 800 henkilöä enemmän säännöllistä kotihoitoa, mikäli palvelutarve ja palvelurakenne pysyvät nykyisen kaltaisina. Kaikkiaan THL on arvioinut, että vuoteen 2040 mennessä sosiaali- ja terveysalalle tarvitaan 200 000 uutta työntekijää.

Hoitajamitoituksen henkilöstötarpeet, muun terveydenhuollon ja vanhuspalveluiden tarpeet sekä eläköityminen huomioiden hallituksen tekemät toimet eivät ole olleet riittäviä. Tarvitaan useita ratkaisuja hyvän hoidon ja hoivan turvaamiseksi. THL:n arvion mukaan esillä olleet keinot, kuten koulutuksen lisääminen ja työntekijöiden rekrytointi Suomen ulkopuolelta, nostavat hitaasti henkilöstön saatavuutta ja on vaikea löytää toimenpidettä, joka esimerkiksi vuoden lisäajan kuluessa korjaisi tilanteen.

Samaan aikaan Suomessa tehdään massiivista sote-hallintouudistusta, joka sisältää valtavia toiminnallisia riskejä. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu on siirtymässä hyvinvointialueille vain muutaman kuukauden kuluessa. Hyvinvointialueiden johtajille tehdystä tuoreesta kyselystä käy ilmi, että alueet arvioivat tarvitsevansa valtiolta jopa 1,5 miljardia lisää rahaa ensi vuodelle selvitäkseen kaikista kuluista. Hyvinvointialueiden vaikea lähtötilanne aiheuttaa vakavia riskejä jo ennestään koronakriisin jättämän hoitovelan, hoitajapulan sekä uusien velvoittei-

Välikysymys VK 2/2022 vp

den kanssa painiville sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille. Myös koronan jäljiltä syntynyt mittava hoitovelka edellyttää konkreettisia toimenpiteitä.

Vanhuspalvelut pitää laittaa kuntoon kokonaisuutena: kotihoito, hoivakodit, omaishoito. Kaikkiin vanhuspalveluihin tarvitaan lisää henkilöstöä. Vanhushoivan laadun ja saatavuuden parantaminen on välttämätöntä. Jokainen ikääntynyt ansaitsee hyvän hoivan ja huolenpitoa. Jokaisen on voitava luottaa siihen, että tarvittaessa saa apua ja inhimillisen kohtelun.

Edellyttämme hallitukselta selvitystä siitä, mitä se aikoo tehdä ratkaistakseen kriisiytyneiden vanhus- ja terveystalveluiden tilanteen.

Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

Mitä hallitus aikoo tehdä parantaakseen vanhuspalveluiden tilannetta kokonaisuudessaan ottaen huomioon kaikki ikääntyneiden tarvitsemat palvelut mukaan lukien kotihoidon, omaishoidon ja kuntoutuksen,

miten hallitus aikoo varmistaa, että kotihoitoon saadaan henkilöstöä asiantuntijoiden esittämää tarvetta vastaavasti ja palveluihin pääsy voidaan turvata sitä tarvitseville ikääntyneille,

mitkä ovat ne toimenpiteet, joilla ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoitus 0,7 voidaan realistisesti toteuttaa ja jotka voidaan välittömästi toteuttaa niin, että välttämätön huolenpito voidaan turvata kaikille hoivaa tarvitseville,

miten hallitus aikoo korjata tilanteen, jossa kynnys ympärivuorokautiseen hoivaan pääsemiseksi on noussut ja huonokuntoiset vanhukset joutuvat odottamaan palveluihin pääsyä liian pitkään,

mitä hallitus aikoo tehdä päivystysten ruuhkautumisen helpottamiseksi,

mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä riittävän henkilöstön ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi,

mikä on hoito- ja hoivahenkilöstön tarvearvio vuodelle 2023 ja mitä toimia hallitus tekee sen saavuttamiseksi,

mikä on henkilöstön tarvearvio vuoteen 2030 mennessä huomioiden kuluvalle hallituskaudella tehdyt muutokset lainsäädäntöön, ja mitä toimia hallitus käynnistää välittömästi, jotta henkilöstön määrä saadaan tarvittavalle kasvu-uralle,

mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä sote-alan henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi sekä alan pito- ja vetovoiman vahvistamiseksi vastatakseen asiantuntijoiden esittämiin arvioihin tarvittavasta henkilöstömäärästä niin nopealla aikavälillä kuin tulevina vuosina ja

Välikysymys VK 2/2022 vp

mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä, jotta hyvinvointialueet selviytyvät niille siirtyvistä vastuista ja tehtävien siirto ei kriisiytä entisestään koronakriisin, hoitajapulan ja uusien velvoitteiden kuormittamia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita?

Välikysymys VK 2/2022 vp

Helsingissä 9.9.2022

Sari Sarkomaa kok
Arja Juvonen ps
Päivi Räsänen kd
Ville Tavio ps
Heikki Autto kok
Markku Eestilä kok
Sanni Grahn-Laasonen kok
Janne Heikkinen kok
Timo Heinonen kok
Antti Häkkänen kok
Kalle Jokinen kok
Atte Kaleva kok
Pia Kauma kok
Ville Kaunisto kok
Pihla Keto-Huovinen kok
Marko Kilpi kok
Jari Kinnunen kok
Pauli Kiuru kok
Jukka Kopra kok
Terhi Koulumies kok
Mia Laiho kok
Matias Marttinen kok
Sari Multala kok
Kai Mykkänen kok
Petteri Orpo kok
Jaana Pelkonen kok
Paula Risikko kok
Janne Sankelo kok
Arto Satonen kok
Saara-Sofia Sirén kok
Ruut Sjöblom kok
Mari-Leena Talvitie kok
Kari Tolvanen kok
Ville Valkonen kok
Elina Valtonen kok
Heikki Vestman kok
Sofia Vikman kok
Anne-Mari Virolainen kok
Sinuhe Wallinheimo kok
Ben Zyskowicz kok
Vilhelm Junnila ps
Juha Mäenpää ps
Sakari Puisto ps
Mauri Peltokangas ps

Välikysymys VK 2/2022 vp

Lulu Ranne ps
Leena Meri ps
Ritva Elomaa ps
Petri Huru ps
Jani Mäkelä ps
Kaisa Juuso ps
Riikka Purra ps
Arja Juvonen ps
Sami Savio ps
Riikka Slunga-Poutsalo ps
Mika Niikko ps
Sebastian Tynkkynen ps
Olli Immonen ps
Jari Ronkainen ps
Veikko Vallin ps
Juho Eerola ps
Jenna Simula ps
Ari Koponen ps
Rami Lehto ps
Toimi Kankaanniemi ps
Ville Vähämäki ps
Jussi Wihonen ps
Mikko Lundén ps
Veijo Niemi ps
Sanna Antikainen ps
Minna Reijonen ps
Mari Rantanen ps
Sheikki Laakso ps
Sari Essayah kd
Wille Rydman wr
Jukka Mäkyne ps
Jari Koskela ps
Jussi Halla-aho ps
Jouni Kotiaho ps